

Een samenzwering van idioten

JOHN KENNEDY TOOLE

Een samenzwering van idioten

Vertaald uit het Amerikaans door Paul Syrier

Lebowski Publishers, Amsterdam 2011

Eerste druk, juni 2000
Vierde druk, maart 2011

Oorspronkelijke titel: *A Confederacy of Dunces*

Oorspronkelijk uitgegeven door: Louisiana State University Press

© 1980, Thelma D. Toole

© Voorwoord Tristan Egolf / represented by The Wylie Agency, London 2000

© Vertaling uit het Amerikaans: Paul Syrier, 2000

© Nederlandse uitgave: Lebowski Publishers, Amsterdam 2011

Omslagontwerp: Dog and Pony, Amsterdam

Typografie: Michiel Niesen, ZetProducties, Haarlem

ISBN 978 90 488 0828 1

NUR 302

www.lebowskipublishers.nl

Lebowski Publishers is een imprint van Dutch Media Uitgevers bv

lebowski

Dit boek is ook leverbaar als e-book:
ISBN 978 90 488 0829 8

When a true genius appears in the world,
you may know him by this sign, that the dunces
are all in confederacy against him.

Jonathan Swift, *Thoughts on Various Subjects,
Moral and Diverting*

Voorwoord door Tristan Egolf

U houdt een treurige paradox in uw handen – een roman die overstroomt van leven, geschreven door een man die zo door het leven was verslagen dat hij op eenendertigjarige leeftijd is vertrokken om nooit meer terug te keren. Hij was de schrijver van slechts enkele woorden, maar deze paar woorden hebben hem overleefd en tot op de dag van vandaag, vijfendertig jaar later, de aandacht van de hele wereld getrokken.

Zij die *Een samenzwering van idioten* van John Kennedy Toole hebben gelezen, hebben waarschijnlijk minstens vluchtig kennis genomen van het verhaal over hoe het boek uiteindelijk in druk is verschenen – een fascinerend relaas, dat het uitgevervolk en de reclamejongens de wildste marketingscenario's ingeeft. Het verhaal hielp het boek direct na verschijning in 1980 aan zijn faam, hoewel de vrijweleenstemmige lof van de critici het evenmin heeft geschaad. Thelma Toole, de moeder van de overleden schrijver, overhandigde het manuscript in 1976 aan Walker Percy, de grote schrijver uit New Orleans, toen deze college gaf in creatief schrijven aan de Loyola Universiteit. Mevrouw Toole, die kapot was van de zelfmoord van haar zoon zeven jaar daarvoor, had haar leven gewijd aan een wedergeboorte van zijn werk, het manuscript aan talloze uitgevers toegezonden en dezelfde afwijzingen geïncasseerd waardoor de tekst en de schrijver jaren daarvoor waren geteisterd. Een vriend van de familie herinnert zich dat ze zei: 'Iedere keer dat het terugkwam, ging ik een beetje dood.' Percy was volledig door het boek gegrepen, stuurde het naar verschillende uitgevers (zelfs zijn eigen uitgeverij wees het af), en vooral uit respect voor hem publiceerde de Louisiana State University Press de roman in 1980.

Percy noemde het een *commedia* en bedolf de centrale creatie, de veelvraat en profeet Ignatius J. Reilly, onder de lofprijzingen, maar voor ons, buitenstaanders, behoren de verlokkingen en de kakofonie van het decor, New Orleans, een briljant carnaval van de groteske, tot de belangrijkste attracties. Ignatius waart ook vandaag nog in de stad rond, als een bronzen standbeeld bevroren in de tijd, 'aanvaardbaar volgens iedere theologische of geometrische maatstaf'. Hij staat te wachten onder de klok van het warenhuis van D.H. Holmes, en zijn woorden weergalmen nog door de stad: 'Ik had kunnen weten dat ik iedere keer dat ik mijn kamerdeur opendoe, letterlijk een doos van Pandora openzet.' Hoe puntig en doordringend wordt de stad niet gekarakteriseerd – 'begaamd vanwege haar gokkers, prostituees, exhibitionisten, anti-christs, alcoholisten, sodomieten, drugsverslaafden, fetisjisten, onanisten, pornografen, oplichters, deernes, morgensterren en lesbische dames' – een stad die Toole zo goed schildert dat het is alsof hij de lucht in een fles heeft gevangen en in woorden heeft omgezet. Een stad in de hoorn van de Caribische Zee, een uitgestoten dorp in de oksel van het Diepe Zuiden, verveerd als de leukste meid in de buurt, een vuilnisbelt, een smeltkroes en een oase van zang en zonde. Bovendien is er meer te vinden dan zelfs hij zich heeft voorgesteld – of in ieder geval: waarover hij heeft geschreven – uithoeken en holen die verborgen blijven, stegen en schuilplaatsen waar u zich niet zou wagen. Er zijn in Amerika godzijdank nog een paar enclaves over die niet zijn opgeslokt door alle stompzinnige eenvormigheid waarmee we in het nieuwe millennium worden geconfronteerd.

Wat is er toch met het einde van de twintigste eeuw aan de hand dat we ons zo kwaad maken over de stand van zaken? Zou het kunnen zijn dat we deze oude planeet zijn ontgroeid? Kennen we elkaar soms te goed? We slepen ons door de laatste helft van deze doodvermoeide eeuw, treurig vanwege de verwoestingen, in de onbewuste zekerheid dat we in de toekomst boete zul-

len moeten doen als er een pandemonium van woede in onze rustige harten klopt dat een gevoel van paniek door onze gelederen stuurt. Ondanks al onze technologische prestaties en onze aandacht voor de maatschappij schijnen we totaal niet met elkaar te kunnen communiceren.

Er schuilt in Toole een diepe liefde voor het leven. Hij geeft deze wancommunicatie een grappige draai binnen de begrenzungen van een kleine gemeenschap, wat wellicht zijn antwoord is geweest op de opkomende grofheid van de massa's. Niettemin hebben de karakters in het boek een vals temperament, blaffen ze hun verlangens en kritiek naar elkaar en bereiken hiermee toch hun doel niet, breken nauwelijks door de oppervlakte van hun stijfkoppige egocentrisme. Ze gaan gebukt onder hetzelfde lot als Toole zelf, toen hij zo verbeterd probeerde het boek gepubliceerd te krijgen – hopeloze zaken bepleitend voor jury's van dagdromers.

Toole zou dit jaar drieënzestig zijn geworden, aan de geboorte van een nieuwe eeuw en bij de twintigste verjaardag van *Een samenzwering van idioten*. Natuurlijk is dit een uitgestelde verjaardag. Het boek van Toole bestond al zestien jaar voordat het werd gepubliceerd: hij voltooide het in 1964, na zijn terugkeer uit Puerto Rico met het leger als gewezen 'Soldaat van de Maand'. Toen hij zich weer in het burgerleven had gevestigd gaf hij Engels aan een katholiek particulier college voor meisjes en vijlde hij zijn boek bij. Vervolgens besteedde hij ettelijke jaren aan gechicaneer met uitgeverij die ofwel een afkeer hadden van de roman ofwel de zaak traineerden, veranderingen of herschrijvingen eisten en in een extreem geval zelfs verlangden dat hij een heel andere roman zou schrijven. Door al deze druk hield hij uiteindelijk op met schrijven en werd hij paranoïde, en het verhaal eindigde aan de oever van de Mississippi, waar hij zijn auto liet volstromen met koolmonoxide en wegdreef in de richting van de permanente bewolking achter de horizon, achter de kolkende

roux van de Golf. Als hij was doorgegaan en het stinkende proces had overleefd, welke verrukkelijke, zure inzichten hadden we hem dan niet kunnen ontlokken, welke bonte beesten had hij dan niet op ons los kunnen laten! ‘Dit is slechts een van de redenen waarom ik altijd gedwongen ben geweest aan de randen van haar samenleving te verwijlen, nadat me mijn plaats was gewezen in het voorgeborchte dat is gereserveerd voor hen die de werkelijkheid herkennen zodra ze haar voor zich zien.’

Ik ben blij met Ignatius, een van de fraaiste literaire schepingen van de afgelopen vijftig jaar. Als ik hem lees, raak ik vervuld van walging door zijn geur en verschijning, en toch voel ik me gedwongen naar hem te luisteren, naar deze kosmische waarzegger met zijn paranoïde wijsheid en bedrieglijke logica. Ik vind in Toole een verwante snaakse geest met een voorliefde voor chaos, die zich verplicht voelt de zelfgenoegzaamheid van de moderne tijd te tarten. Hij begeleidde in volmaakte harmonie onze Werkende Jongere, de chagrijnige Nemesis van de Amerikaanse voorstad aan het eind van de twintigste eeuw, door de grote absurdistische uitdaging – zich bij het leger werkenden te voegen en in zijn eigen onderhoud te voorzien teneinde zijn getikte moeder van de financiële ondergang te redden. ‘Het zou op zichzelf al interessant en ironisch zijn actief deel te nemen aan het systeem dat ik bekritiseer,’ zegt Ignatius op de omslachtige manier waarop hij de werkelijkheid onder ogen ziet. Verjaagd uit zijn slaapkamer annex kerker en losgelaten in de stad gaat Ignatius ettelijke van de steeds weerkerende gevechten van onze eeuw aan: arbeidsonrust, van zijn slecht georganiseerde demonstratie voor burgerlijke vrijheden in een broekenfabriek tot zijn ontmenselijkende tocht door de onderwereld van het hotdogventen, politieke onderdrukking in de gedaante van ‘communnistische’ politie en giechelende anarchistische travestieten, de snelle uitverkoop van onze cultuur en de liquidering van ons erfgoed, met name in het Zuiden, die zo schitterend worden

verbeeld tijdens het incident met de kaketoer en Scarla O'Horror in de Night of Joy-bar. Ignatius, die voortdurend blind is voor zijn verplichtingen aan zijn moeder, wordt overspoeld door de verzoeken van deze tijd van excessen, door de brandstof van een zichzelf in leven houdende chaos, en zijn 'goddelijke geest' zoekt wanhopig naar oplossingen voor de kwalen van de samenleving, zonder ooit te begrijpen dat hij eerder een symptoom van zijn tijdsgewricht is dan de redder ervan. Zijn grote principeverklaring zou, als men behoefte zou hebben aan een metaforische openbaring, een bericht van de schrijver zelf kunnen zijn: 'Ik verkeerde pal op de grens van onze eeuw toen de cataclysmische onmatigheid van mijn moeder me, zoals u weet, in het koortsachtige hedendaagse bestaan katapulteerde.'

We staan in ieder geval glimlachend en hoopvol tegenover de puinhopen en overwegen bij voortdurende de mogelijkheid een vreemdere zonsongang tegemoet te rijden. Mogen we John Kennedy Toole in het nieuwe millennium blijven lezen en Fortuna het gezwollen, boerende gezicht toedraaien dat ze verdient te zien.

Tristan Egolf (1972-2005)

Oxford, Mississippi, maart 2000

Er bestaat een accent [...] dat men in het centrum van New Orleans spreekt, in het bijzonder in de Duitse en Ierse Derde wijk, en dat moeilijk te onderscheiden is van de accenten van Hoboken, Jersey City en Astoria op Long Mand, waar de stembuiging van Al Smith, die op Manhattan is uitgestorven, een toevlucht heeft gevonden. De oorzaak is, zoals u zou kunnen verwachten, dat dezelfde volkeren die het accent naar Manhattan brachten het ook in New Orleans introduceerden.

~ ~ ~ ~ ~

'Daar hebt u gelijk aan. We zijn mediterraan. Ik ben nooit in Griekenland of Italië geweest, maar ik weet zeker dat ik me er thuis zou voelen zodra ik er voet aan land zou zetten.' Dat zou hij inderdaad, dacht ik. New Orleans lijkt op Genua of Marseille, of op Beiroet of Alexandrië in Egypte, meer dan op New York, hoewel alle zeehavens meer op elkaar lijken dan op welke plaats in het binnenland dan ook. Net als Havana en Port-au-Prince ligt New Orleans binnen de kring van een Hellenistische wereld, die de Noord-Atlantische regio nimmer heeft beroerd. De Middellandse Zee, de Cariben en de Golf van Mexico vormen een homogene, zij het hier en daar onderbroken, zee.

AJ. Liebling, *The Earl of Louisiana*

Een

1

Een grote jagerspet zat om de bovenkant van een vlezig, ballonrond hoofd geklemd. De groene oorkleppen, gevuld met grote oren en ongeknipt haar en met de fijne borstels die uit de oren zelf groeiden, staken aan weerszijden uit als richtingaanwijzers die beide kanten tegelijk op wezen. Volle, opeengeknepen lippen stulpten uit onder de struikachtige zwarte snor en verzonken in de hoeken in kleine plooien die overstroonden van misprijzen en kruimels chips. In de schaduw onder de groene klep van de pet keken de hooghartige blauw-met-gele ogen van Ignatius J. Reilly afkeurend neer op de andere wachtenden onder de klok van D.H. Holmes-warenhuis en bestudeerden de menigte mensen, speurend naar tekenen van slechte smaak in kleding. Enkele van de uitmonsteringen, zo merkte Ignatius op, waren nieuw en duur genoeg om in alle redelijkheid als een aanslag op de goede smaak en het fatsoen te worden beschouwd. Het bezit van iets nieuws of duurs was slechts een weerspiegeling van het gebrek aan theologie en geometrie bij de betreffende. Het deed zelfs twijfel rijzen met betrekking tot diens ziel.

Ignatius zelf was comfortabel en verstandig gekleed. De jagerspet behoedde hem voor verkoudheid. De volumineuze tweed broek was duurzaam en bood een ongewone bewegingsvrijheid. De plooien en hoekjes herbergden bellen warme, bedorven lucht, die Ignatius op zijn gemak stelden. Het flanellen plaidhemd maakte een jasje overbodig, terwijl de shawl het stuk blootliggende Reilly-huid tussen de oorkleppen en de boord be-

schermde. De uitmonstering was aanvaardbaar volgens iedere theologische en geometrische maatstaf, hoe duister ook, en suggereerde een rijk innerlijk leven.

Door zijn gewicht op zijn logge, olifanteske manier van de ene heup op de andere te verplaatsen stuurde Ignatius golven vlees op en neer onder het tweed en flanel, golven die kapotsloegen op knopen en zomen. Aldus herschikt overwoog hij hoe lang hij nu al op zijn moeder stond te wachten. In de eerste plaats besteedde hij aandacht aan het ongemak dat hij begon te voelen. Het leek of zijn hele wezen op het punt stond uit zijn met wol gevoerde, suède woestijnlaarzen te barsten, en, als om dit te controleren, richtte Ignatius zijn merkwaardige ogen op zijn voeten. Deze zagen er inderdaad gezwollen uit. Hij nam zich voor zijn moeder de aanblik van deze uitpuilende laarzen te bieden als bewijs van haar onnadenkendheid. Toen hij weer opkeek zag hij dat de zon onder aan Canal Street boven de Mississippi onderging. De klok van Holmes wees bijna vijf uur. Hij stond al enkele zorgvuldig verwoorde beschuldigingen bij te vijlen om zijn moeder tot berouw, of in ieder geval in verwarring, te brengen. Hij diende haar regelmatig haar plaats te wijzen.

Ze had hem in de oude Plymouth naar de stad gebracht, en terwijl zij bij de dokter over haar artritis praatte had Ignatius bij Werlein enige bladmuziek voor zijn trompet en een nieuwe snaar voor zijn luit gekocht. Daarna was hij naar de Penny Arcade aan Royal Street afgedwaald om te zien of er nieuwe speelautomaten waren bijgekomen. Hij was teleurgesteld geweest toen hij ontdekte dat het mechanische miniatuurhonkbalspel verdwenen was. Misschien werd het alleen maar gerepareerd. De laatste keer dat hij ermee had gespeeld had de slagman het niet gedaan en had de directie hem, na een woordenwisseling, zijn dubbeltje teruggegeven, ook al waren de mensen van de Penny Arcade laaghartig genoeg geweest om te suggereren dat Ignatius

het honkbalspel zelf kapot had gemaakt door er een schop tegen te geven.

Terwijl hij zich concentreerde op het lot van het miniatuur-honkbalspel maakte Ignatius zijn wezen los van de fysieke werkelijkheid van Canal Street en de mensen om hem heen en merkte zodoende niet de twee ogen op die hem hongerig van achter een van de pilaren van D.H. Holmes bekeken, twee treurige ogen die blonken van hoop en verlangen.

Was het mogelijk het apparaat in New Orleans te repareren? Waarschijnlijk wel. Maar het was ook denkbaar dat het naar een oord als Milwaukee of Chicago of een andere stad moest worden gestuurd, wier naam Ignatius met efficiënte reparatiewerkplaatsen en permanent rokende fabrieken associeerde. Ignatius hoopte dat het honkbalspel tijdens het vervoer zorgvuldig behandeld zou worden, dat geen van de kleine spelers schilfers verf zou verliezen of verminkt zou raken door toedoen van bruto spoorwegpersoneel dat vastbesloten was de spoorwegen tot het einde der tijden te ruïneren met schadeclaims van expediteurs, spoorwegpersoneel dat vervolgens in staking zou gaan en de ondergang van de Illinois Central zou bewerken.

Terwijl Ignatius zijn gedachten liet gaan over de vreugde die het kleine honkbalspel de mensheid bereidde, bewogen de twee treurige en begerige ogen zich door de menigte in zijn richting, als twee torpedo's die een grote weke tanker naderden. De politieagent plukte aan Ignatius' tas met bladmuziek.

'Kunt u zich identificeren, meneer?' vroeg de agent op een toon waaruit bleek dat hij hoopte dat Ignatius geen officiële identiteit zou hebben.

'Wat?' Ignatius keek omlaag naar het insigne op de blauwe pet. 'Wie bent u?'

'Laat uw rijbewijs eens zien.'

'Ik rij niet. Wilt u zo vriendelijk zijn weg te gaan? Ik sta op mijn moeder te wachten.'

‘Wat hangt daar uit uw tas?’

‘Wat denk u dat dat is, stommeling? Dat is een snaar voor mijn luit.’

‘Wat krijgen we nou?’ De agent deed enkele stappen achteruit. ‘Komt u hier vandaan?’

‘Is het de taak van de politie mij lastig te vallen, terwijl deze stad de flagrante hoofdstad van de zonden der beschaafde wereld is?!’ brulde Ignatius boven de hoofden van de menigte voor het warenhuis. ‘Deze stad is befaamd vanwege haar gokkers, prostituees, exhibitionisten, anti-christs, alcoholisten, sodomieten, drugsverslaafden, fetisjisten, onanisten, pornografen, oplichters, deernes, morgensterren en lesbische dames, die allen maar al te goed worden beschermd door omkoperij. Als u een moment heeft, zal ik trachten het misdaadprobleem met u te bespreken, maar maakt u niet de fout mij lastig te vallen.’

De politieman greep Ignatius bij de arm en kreeg een klap op zijn hoofd met de bladmuziek. De loshangende luitsnaar striemde zijn oor.

‘Hé!’ zei de agent.

‘Pak aan!’ riep Ignatius, die merkte dat zich een kring van geïnteresseerd winkelpubliek begon te vormen.

In het warenhuis bevond mevrouw Reilly zich op de bakkerijafdeling en drukte haar moederborst tegen een vitrine met macronen. Met een van haar vingers, die rauw waren van de vele jaren dat ze de mammoetachtige, vergeelde ladenkast van haar zoon had geboend, tikte ze op het glas om de aandacht van de verkoopster te trekken.

‘O, juffrouw Inez!’ riep mevrouw Reilly met dat accent dat men ten zuiden van New Jersey alleen in New Orleans, het Hoboken aan de Golf van Mexico, aantreft. ‘Hierheen, meissie!’

‘Hallo, hoe gaat ’t ermee?’ vroeg juffrouw Inez. ‘Hoe voel je je, liefje?’

‘Niet zo best,’ antwoordde mevrouw Reilly naar waarheid.

‘t Is toch wat.’ Juffrouw Inez boog zich over de vitrine en vergat haar taartjes. ‘Ik voel me zelf ook niet zo best. Mijn voeten.’

‘Goh, ik wou dat ik die bof had. Ik heb arteritus in mijn elleboog.’

‘Nee toch!’ zei juffrouw Inez met oprechte deelneming. ‘Dat heeft mijn arme ouwe papa ook. Die zetten we altijd in een heet bad vol Berlijns water.’

‘Mijn zoon zit al de hele dag in ons bad. Ik kan ternauwernood mijn eigen badkamer nog in.’

‘Ik dacht dat ie getrouwd was, meid.’

‘Ignatius? Olala,’ zei mevrouw Reilly bedroefd. ‘Meissie, geef je me twee dozijn van die luxemix?’

‘Maar ik dacht dat u me had verteld dat ie getrouwd was,’ zei juffrouw Inez terwijl ze de cakejes in een doos deed.

‘Hij heeft niet eens het vooruitzicht. Die vriendin die hij had is ervandoor gegaan.’

‘Nou ja, hij heeft nog alle tijd.’

‘Dat zal wel,’ zei mevrouw Reilly onverschillig. ‘O ja, kun je me ook een half dozijn wijncakes geven? Ignatius wordt heel vervelend als de cake opraakt.’

‘Uw zoon is wel gehecht aan zijn cake, hè?’

‘O, god, die elleboog doet zo’n zeer,’ antwoordde mevrouw Reilly.

In het middelpunt van de menigte die zich voor het warenhuis had gevormd ging de jagerspet, het groene epicentrum van het oploopje, met heftige bewegingen op en neer.

‘Ik stel me in verbinding met de burgemeester!’ schreeuwde Ignatius.

‘Laat die jongen met rust,’ klonk een stem in de menigte.

‘Pak die strippers in Bourbon Street liever eens aan,’ voegde een oude man eraan toe. ‘Dit is een goeie jongen. Hij staat op zijn moeder te wachten.’

‘Dank u,’ zei Ignatius uit de hoogte. ‘Ik hoop dat u allen zult

willen getuigen tegen dit ongehoorde optreden.'

'Kom mee,' zei de agent met slinkend zelfvertrouwen tegen Ignatius. De menigte begon agressief te worden, en er was nergens een verkeersagent te bekennen. 'We gaan naar het bureau.'

'Die brave jongen mag niet eens bij Holmes op zijn moeder staan wachten.' Dit was de oude man weer. 'Geloof mij maar, de stad is niet meer wat ze geweest is. Het komt door die comminisse.'

'Noem jij mij een comminis?' vroeg de politieman, die de striemende luitsnaar trachtte te ontwijken. 'Dan neem ik jou ook mee. Dat zal je leren wie je een comminis noemt.'

'Je kunt me niet arresteren!' riep de oude. 'Ik ben lid van de Gouwe Ouwe Club, en die wordt gesteund door de afdeling Re-creatie van New Orleans.'

'Laat die ouwe met rust, smerige juut!' gilde een vrouw. 'Het kan wel iemands grootvader zijn.'

'Dat ben ik ook,' zei de oude man. 'Ik heb zes kleinkinders, die allemaal bij de zusters studeren. En slim, hoor.'

Over de hoofden van de mensen heen zag Ignatius zijn moeder traag uit de hal van het warenhuis komen, terwijl ze de bakkerijproducten torste alsof het zakken cement waren.

'Moeder!' riep hij. 'Geen moment te vroeg. Ik ben gearresteerd.'

Terwijl ze zich een weg door de menigte baande zei mevrouw Reilly: 'Ignatius! Wat is hier aan de hand? Wat heb je nou weer gedaan? Hé, blijf met je handen van mijn zoon af.'

'Ik raak hem niet aan, dame,' zei de agent. 'Is dit soms uw zoon?'

Mevrouw Reilly graaide de sissende luitsnaar uit Ignatius' hand.

'Natuurlijk ben ik haar kind,' zei Ignatius. 'Kunt u niet zien hoe ze me liefheeft?'

'Ze is dol op haar jongen,' zei de oude man.